

ניסוי בהוראת "הנסיך הקטן"*

מאת נחמה פלס

בעזרת שקפים בכיתות ו' בערך

פעם חיפשתי מתנה לאחותי הקטנה שזה עתה למדה לקרוא. נכנסתי לחנות ספרים וביקשתי ספר מתאים: שהאותיות תהיינה גדולות ומנוקדות, ואם יש גם איורים מאירי-עיניים — הרי מה טוב. במבחר הדל של אותם ימים (שהרי היה זה לפני למעלה מעשרים שנה) שמחתי למצוא משהו שנראה בעיני כמתאים בהחלט: היה זה "הנסיך הקטן" מאת סנט אכזופרי. אודה ולא אבוש: עד אז, למרות שלמדתי בבית ספר תיכון במגמה ספרותית ובאוניברסיטה בחוג לספרות עברית, לא שמעתי את שמעו של הספר הזה! לתומי חשבתי שזהו ספר ילדים בלתי ידוע ולכן קניתי והביאתיו לאחותי הקטנה במתנה. לאחר שבמשך מספר ימים היא לא אמרה לי דבר אודות הספר, שאלתיה האם קראה אותו והיא ענתה לי: "לא קראתי, הוא משעמם". הסתקרנתי, שהרי היה לי מאד לא נעים להביא ספר משעמם לאחותי, וישבתי לקרוא אותו בעצמי. למרבה הפתעתי נוכחתי לדעת שזהו ספר מקסים ממש אבל איננו מתאים כלל לילדים קטנים.

* "הנסיך הקטן". כתב וצייר: אנטואן דה-סנט אכזופרי, תרגם: א. לרנר, עם עובד, 1964, 87 עמ', מנוקד.

כיון שאז הייתי כבר מורה בבי"ס תיכון, החלטתי לנסות ולהביאו לכיתות (בשיעורים של מילוי מקום) כדי לבדוק את תגובת התלמידים. ואז גיליתי, שככל שהתלמידים מבוגרים יותר ורמת הבנתם הספרותית גבוהה יותר, כך הם מיטיבים להבין את הסיפור וליהנות ממנו.

במשך הזמן נודע לי מתלמידה, שהוריה היו בשליחות בצרפת, שהספר מפורסם מאד ונחשב לאחד מנכסי צאן ברזל של הספרות הצרפתית, אך עד היום לא פג טעמו של דבר שגיליתי אותו בעצמי (בדומה לתייר שמצא מקום נפלא בעצמו ולא הובא אליו ע"י מדריך תיירים באוטובוס דחוס, או ארכאולוג שחפר ומצא שבר חרס עתיק והוא שמח בו יותר מאשר בארון מלא חרסים המוצג לראווה במוזיאון). המשכתי להתייחס אל הספר כאל תגלית פרטית שלי, והבאתי אותו לכיתות שונות בהזדמנויות מיוחדות כ"מים גנובים" (הוא לא נכלל, כמובן, בתוכנית הלימודים הישנה), וחשבת שדי לי בזה שמצאתי לי מעין פרפראה, שבה אני מפתיעה ומרתקת תלמידים בשעות של רצון או בסוף השנה. כשהיינו עייפים מללמוד וללמד, הייתי שולפת את "הנסיך הקטן" ומחיייה את נפשי ואת נפש תלמידי.

וכך נמשך הדבר במשך שנים רבוונ, עד שלפני זמן קצר הציעה לי המפקחת, הגב' רבקה מגן, לנסות ולהביא את הספר לביה"ס היסודי.

היה זה נסיון, שלאור האמור לעיל לא היו לו סיכויי הצלחה רבים. ראשית — הילדים הם קטנים (כתות ו'), ושנית — הם אינם מכירים אותי כלל. ובכל זאת הסכמתי לנסות. כדי להמנע ממצב בלתי נעים, שבו הילדים יפריעו לי כיוון שיהיה להם קשה לשבת שיעור שלם בלי ספר או מחברת ביד, הכנתי מספר שקפים. קודם כל העתקתי את הציורים הראשונים המופיעים בספר, והקרנתי אותם תוך כדי קריאת הטקסט. (אגב, להפתעתי נוכחתי לראות שהתלמידים השיגו מספר מספיק של עותקים עד כי לכל שניים היה ספר, ובכל זאת ההקרנה הוסיפה מוקד של ריכוז ועזרה לי בקריאתי ובהסבריי, אחר כך הבאתי שקף ריק וביקשתי שיציירו עליו פרח. מספר תלמידים קמו וציירו פרחים שונים (כל ילד צייר פרח במקום אחר בשקף) עד שהשקף היה מכוסה כולו בפרחים פרט למרכז, שבו ציירתי אני רבוע ואמרתי: עכשו כל ילד ידמה לעצמו שהוא רואה בתוך הריבוע את הפרח היפה ביותר בעולם. כולם הסכימו שהפרח הזה יפה יותר מכל הפרחים שצויירו על השקף, וכך הומחש הרעיון של התיבה, שהנסיך הקטן ביקש שהסופר־הטייס יצייר לו. מכאן ואילך שלחתי את הילדים להמשיך ולקרוא את הספר בבית, כי בפגישה הראשונה הספקנו לקרוא רק את שני הפרקים הראשונים, שהיה בהם כדי לגרות את הילדים לקריאה עצמית.

כעבור חודש נפגשנו שוב, והתברר שכשני שלישים של הכתה קראו את הספר ונהנו ממנו. זו היתה הפתעה לטובה, כיוון שרוב התלמידים (הבנים בעיקר) אוהבים סיפורי הרפתקאות, מלחמות או מדע בדיוני, כך בכל הגילים ובגיל הצעיר לא כל שכן. בכל אופן, אלה שקראו הוכיחו הבנה טובה למדי והשעור היה מעניין בהחלט. מובן שלא הספקנו להעלות אלא מעט מזעיר מן הרעיונות המופיעים בספר. גם

הפעם הכנתי מספר שקפים שהמרכזי שבהם היה : מפה של כדור הארץ (שני החצ"איים פרושים בצורת אליפסה) ובה ניסיתי להמחיש את האמור בפרק אודות "כוכב הלכת ושמך ארץ" (16) : מדליקי הפנסים, המתחילים בניו-זילנד ובאוסטרליה ומסיימים באמריקה הצפונית, בצורת "להקות מחול בהצגת אופירה". כלומר : ניסינו לראות את כדור הארץ ממרחק של כוכב. זה היה סיום חווייתי (מבוסס במידה רבה על דמיון) לשיעור שרובו עיוני : הבנת הסמליות בדמויות שהנסיך הקטן פוגש בכוכבים השונים, עד לשיא : שהארץ היא כוכב המאוכלס כולו על ידי אנשים שהם בעצם העתקים של אותן דמויות.

באשר לשושנה, לשועל, לרעיונות אודות הידידות וכן שאר המראות שרואה הנסיך הקטן על הארץ — לא הספקנו להזכירם אלא ברפרוף ממש. אך אולי די בכך כדי שהתלמידים יקראו אותם בעצמם. ובסך הכל המטרה הושגה : התלמידים הכירו את הספר וחלק מהם למדו לאהוב אותו ובודאי ישובו לקרוא בו בהתבגרם. ממילא, בכל גיל ההבנה וההנאה יהיו שונים לחלוטין.

לסיום — כדאי להעיר שהספר איננו יכול להחשב כספר מבוגרים מובהק אלא שיש בו מסר כפול : הוא פונה אמנם לילדים, אך כוונתו למבוגרים. על פי ההקדשה שבראש הספר אפשר להסביר זאת כך : לאותם מבוגרים, שהיו פעם ילדים ועדיין מסוגלים לזכור זאת, או — לאותם ילדים, שיגדלו ויהיו למבוגרים ובעקבות הספר לא ישכחו את ילדותם... כך או כך, בניגוד לספרים רבים אחרים, שנכתבו מלכתחילה למען מבוגרים והפכו במשך הזמן לספרי ילדים, כשהקטעים הפילוסופיים או הביקורתיים מושמטים ונשארת העלילה בלבד (כגון "דון קישוט" של סרוונטס, "מסעי גוליבר" של סוויפט ועוד), הרי שכאן אי אפשר "לסנון" את הרעיונות והביקורת מן התוכן מפני שהם חלק מהותי מן הספר, ובאופן די פרדוכסלי — המסר החינוכי הישיר אינו הופך את הספר לדידקטידוחה משום שהדברים נאמרים במעין קריצה כלפי הילדים (הומור), ואילו בעיני המבוגרים הם נתפסים כאירוניה, וזוהי גישה אינטלקטואלית מובהקת שאיננה דוחה את הקורא. וכך חל כאן תהליך הפוך : הספר נכתב למען ילדים (הוא פונה אליהם ישירות), אך מובן ואהוב דווקא על ידי מבוגרים. בכל זאת, כפי שמוכיח הנסיון שערכנו, אפשר להפגיש את הילדים עם הספר החל מגיל צעיר יחסית (אולי מכתה ו' או ז') כדי שהם יבינו וייהנו ככל יכלתם, וימשיכו לקרוא בו מידי פעם עד בגרותם.

תיקון טעות

בחוברת ב(ל) נפלו טעויות בנאמר לגבי הספר "הסוד של רחל ואל"י" ולהלן התיקונים :

עמ' 52 שם הספר : "הסוד של רחל ואל"י".

עמ' 59 המחברת : צפירה עוגן

המאייר : יעקב גוטרמן

עמ' 53 שם הסיפור השני בקובץ : המליון של אברהמי.